

Riikliku süüdistusfunktsiooni üleandmine advokatuurile riigireformi kontekstis: arutelu sisust, plussidest ja miinustest

Kui prokurör läheb hommikul tööle....

Lavly Perling

Riigi peaprokurör

1. Kui teeks õige testi: „Mida hakkab tegema prokurör, kui ta hommikul tööle jõuab...“. Variandid a) kedagi vangistada b) asja kohtusse saatma c) menetlema d) süüdistama. Väga tahaks mõelda, et õiget vastust nende seas pole... ja kui on, siis peitub nende sõnade taga ehk siiski midagi enamat, kui see sõna esmapilgul välja laseb paista. Toomas Anepaio on öelnud, et sõna *procuracio* tähendab paljude teiste tähenduste kõrval ka lepitamist. Just see võikski ju olla siis prokuröri igapäevatöö – lepitada, pakkuda õigusrahu, aga mitte pelgalt sõnades, vaid ikka tõeliselt. Lepitades konfliktiosapooltena inimesi – peksjat ja peksa saajat, varast ja seda, kellelt varastati, liiklusohvrit ja roolijoodikut, aga ka ühiskonna ausaid liikmeid ja korrupante, riiki ja maksupetturit. See lepitus peab seisnema õiguse õiglasel kohaldamisel. Rõhk peab seejuures jääma sõnale Õigus. Teha saab seda läbi kõikide osapoolte väärka kohtlemise, selgitamise, arusaadavate tekstide ja mõistetvate otsuste kaudu. Selleks kõigeks on vaja teadmisi, kuidas kedagi lepitada, julgust, et konfliktide keskel ei unustaks ära seda oma töö suurt eesmärki ja mis kõige tähtsam – inimest.
2. Tänapäevane prokuratuur seadnud endale neli eesmärki – kohelda väärilt kõiki ohvreid, mõjutada teo toimepanijaid just konkreetseid inimesi ja tegusid silmas pidades, teha koostööd võimalikult paljudega, et riiklik süüdistus oleks kvaliteetne ja panustada organisatsiooni kui töötaja atraktiivsusse, et parimad noored juristid tahaks prokuratuuriga liituda. Iga eesmärgi taga on tegevused ja väiksemad eesmärgid. Ambitsioon läbi nende eesmärkide on aga suur – läbi suhte inimene – riik kasvatada usku riigi õigussüsteemi ja läbi selle kogu riiki.
3. Saab ka teisiti – juhtum juhtumi kaupa viia läbi menetlusi, kohaldada õigust ja viia juhtumid kohtu ette. See kõik on ju ka olnud – prokurör ei teadnud suurt midagi, kust tõendid tulevad ja toimikus olevad paberid, olid need, mille pinnalt tuli kohtu ette viia süüdistus, nägemata ise osapooli, tõendiallikaid, teadmata nende saamislugu ja usaldusvärsust. Just sellise süsteemi juurde naastes võiks vabalt mõelda, millises osas riiklikku süüdistuse teenust advokatuurilt sisse osta. Näiteks tapmine hinnaga ...euri, vargus ...euri, maksuritegu 1 milj väärtuses ...euri. Suure eelarve summa kaudu seda teha olukorras, kus täna määratud

kaitsjate teenus annab tublisti soovida ja vaidlus määratud kaitsjate tasu osas ei taha lõppeda, oleks ohtlik õigusriigile, sest ei tahaks ette kujutada, mis saaks samasuguse kvaliteedi ja omavahelise riigisisese vaidluse korral riiklikust süüdistusest. Samas päris huvitav oleks kuulata, kuidas advokaadid ise ma ideed praktilises elus näevad - kuidas need asjad jaguneks advokaatide vahel ning mis etapist alates advokaadid oma rolli näevad – sündmuskohalt (reaalses elus praktiliselt küsitav), üksnes kohtus (rahvusvaheline praktika näitab, et isegi vanad õigusruumid taanduvad sellest süsteemist kui ebaefektiivsest)...

4. Samas on see äärmiselt positiivne, et advokaadid on tulemas kaasa prokuratuuri poolt väljakäidud ideedega suurema institutsionaalse koostöö osas. See annab lootust, et siiani prokuratuuri juhtkonna ja advokatuuri juhatuse vahel sõlmitud kokkulepped, muuhulgas menetluspraktika osas jõuavad üha suurema osa advokaatideni (kuidas tagades kaitseõigus ikkagi planeerida poolte aega paremini, kuidas kohtumenetlus oleks tõesti võistlev vaid selles, kus me võistelda tahame, kuidas viia info hulk toimikus mõistlikuks ja sellisele kujule, mis tagaks võimaluse selle infoga töötada). Advokaatide kaasamine süüdistuse „poolele“ võiks märksa rohkem aset leida majanduskuritegude menetlemisel, just kannatanute esindajate kaudu, alaealiste kannatanute esindamise kaudu jne, seega kohtades, kus ikka ja jälle tuleb prokuröridel tõdeda, et jõudu ja aega kipub nappima. Vaba liikumine klassikaliste õigusharude vahel, mis kindlustaks kõikidele asjaosalistele organisatsioonidele aga motiveeritud inimesed ja „värsked õhu“ liikumise, oleks ammu aeg koos ära teha.
5. Prokuratuuri üldkogul ütles üks külaline, täiesti väljapoolt õigussüsteemi, et tema kardaks olukorda, kus advokatuurilt hakatakse riikliku süüdistuse esindust sisse ostma, sest tema jaoks käärivad väärtuste ja eetika osas on neil kahel institutsioonil sedavõrd erinevad. Kindlasti on olemas tarku, äärmiselt kõrgete moraali- ja eetikapõhimõtetega advokaate, aga küsimus taandub pigem sellele, kas sedavõrd suure, eritahulise organisatsiooni liikmetel on olemas ka ühtsed kokkulepitud põhiväärtused ja kuivõrd neist organisatsioonis juhitudakse, päriselt. Kui erinevus on suur, tähendaks see ju eraldi toimima hakkavad maailmasid ühe õigusruumi sees ja sellest ei võidaks õigusrahu ja – selgust kui eesmärke silmas pidades ilmselt keegi.
6. Lõpetuseks müütidest. Kas teie teate, mis on 10 enamlevinud müüti prokuratuuri kohta? Siin need on... Nii et kui hakata prokuratuur kinni panema, olemasolevat ja ma julgen öelda, toimivat süsteemi, mida kindlasti annab parandada, lammutama, tasuks mõelda, kas otsused ja ideed selleks sünnivad reaalseid asjaolusid teades või müütide keskel.